

ΛΑΤΙΝΙΚΑ

Νά πού βγήκα και γώ τώρα στο Παρίσι, δεκοχτώ χρονώ παιδί, μόλις τελειόφοιτος του Γυμνασίου. Κοντεύω νά ξεχάσω τὰ ελληνικά μου, μιὰ καλημέρα ρωμαίικα δὲ σου λέν τὸ bonjour πιά παίρνει και δίνει. Δὲν ξέρω και πολὺ νόμο. Τὸ βράδυ τουλάχιστο πιγαίνω στοὺς ξενοδοχεῖο και βρίσκω λίγη συντροφιά. Δὲν εἴμαστε πάρα πολλοὶ στοὺς τραπέζι, ἀπάνω κάτω καμιὰ δεκαριά. Μὰ ὅσο λίγοι κι ἂν εἴμαστε, οἱ φιλονεικίες μας εἶνε μεγάλες. Δὲ λέω τίποτε γιὰ τοὺς τέσσερεις Ἀμερικανούς πού κάθονται κοντά μου και πού ποτὲ δὲν ζεστομίζουνε λέξη.

Γιὰ καλή μου τύχη δὲν εἶναι ὅμως κ' οἱ ἄλλοι σὰν τούτους· ἔχω μάλιστα δύο στοὺς πλάγι μου πού ὅλη τὴν ὥρα μιλοῦν και παραμιλοῦν. Ἄμα σὰς πῶ πού οἱ δύο μου οἱ γειτόνοι εἶναι και κείνοι Ἕλληνες, θὰ καταλάβετε ἀμέσως γιὰ τί πράγματα γίνονται πάντοτε οἱ ὁμιλίες. Ἄν κι ὁ ἓνας εἶναι γιατρός κι ὁ ἄλλος δικηγόρος, ἡ φιλολογία παίρνει δρόμο μιὰ χαρά.

Προχτές τὸ βράδυ φιλονεικοῦσαν τόσο δυνατὰ, πού τάραξαν πιά και τῶν Ἀμερικανῶν τὴν ἀπάθεια. Τὸ ζήτημα εἶτανε γιὰ τις ξένες λέξεις πού βρίσκονται στὴ γλῶσσα μας.

« — Ἄχ! ἔλεγε ὁ ἓνας, πότε θῆρθη ἡ ὥρα νά ποῦμε στοὺς καλὸ σ' ὅλες αὐτὲς τις ἰταλικὲς λέξεις πού χαλοῦνε τὴν ὥραϊά μας γλῶσσα! »

Τοῦ ἀλλοινοῦ τοῦ κακοφάνηκε αὐτὴ ἡ ἰδέα και τοῦ ἀπαντᾷ :

— « Καλέ! ἂν εἶτανε μόνο ἰταλικὲς, πηγαίνε τὸ πρᾶμα· ἐσύ ὅμως πού ξέρεις τὰ τούρκικα, ἀφοῦ εἶσαι και Πολίτης, δὲ βλέπεις πού τις περισσότερες λέξεις τις πήραμε ἀπ' τοὺς Τούρκους; Κι αὐτὸ δὲ χωνεύεται.

— Μήπως κάλλια χωνεύονται οἱ ἄλλες; Ἐγὼ σου λέω πῶς ἔχουμε ἰταλικὲς ἕνα σωρὸ, πολὺ περισσότερες ἀπὸ τούρκικες· νά στοὺς δείξω και νά καταλάβῃς πού τὰ λόγια σου δὲν ἔχουνε κανένα νόημα. Αὔριο θὰ τὸ δῆς.

Αὔριο! ἄχ! Θέ μου! τί! κι αὔριο θὰ ξαναρχίσουμε τὰ ἴδια;

Ναί! τὰ ξαναρχίσαμε. Ἄμα πού φάνηκε ὁ ἓνας στὴν πόρτα, πετειέται ὁ ἄλλος και τοῦ φωνάζει:

— Καλῶς ὦρισε, mon cher! Σὲ προσμένω. Ἐλα κάτσε κι ἄς ξαναπιᾶσουμε τὴ χτεσινὴ μας

ὁμιλία. Πού εἶναι ἡ ἀπόδειξη πού αὐτὰ πού ἔλεγα δὲν εἶχανε κανένα νόημα; »

Κώστας. — Λίγη πομονή, ἀδερφέ! στάσου νά φάω και μιὰ βουκκα... Θυμάσαι καλὰ αὐτὰ πού μου ἔλεγες. Τώρα κοιτάξε ἐδῶ και νά μου δώσεις ἀπάντηση. Βλέπεις; ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ χαρτί σου ἔχω γραμμένες πολλές λέξεις, ὅλες ἰταλικὲς! Νά δοῦμε τώρα ποιὸς ἀπ' τοὺς δύο μας ἔλεγε σωστά.

Παυλῆς. — Μὴ θυμόνης! πρῶτα πρέπει νά μου δείξῃς τὸ χαρτί σου.

Εἶχα μεγάλη περιέργεια νά μου τὸ δείξῃ και μένα· δὲν μπόρεσα νά βαστάξω, ἔβαλα τὰ γυαλιά μου και κρυφοκοίταξα. Δὲν κατόρθωσα νά διαβάσω τις πρώτες λέξεις, γιὰ τὸ ἴσκιος τῆς λάμπας μου τις ἐκρυβε, μὰ στὴν ὑστερινὴ γραμμὴ εἶδα προῖφημα πού ἔγραφε «στράτα» και «πόρτα». Μοῦ ἤρθε ζάλη γιὰ μιὰς, κάπου εἶχα δεῖ αὐτὲς τις λέξεις, και κεῖ πού τις εἶδα, δὲν τις λογαριάζανε σὰν ἰταλικὲς οὔτε σὰν τούρκικες, μὰ σὰ λατινικὲς. Τότε συλλογίστηκα μπάς και κάνει λάθος ὁ κύριος Κώστας, πού νομίζει πῶς μᾶς ἔρχονται ἀπ' τοὺς Ἰταλοὺς. Ἄφησα λοιπὸν νά ξαναπιᾶσῃ ἡ κουβέντα, γιὰ νᾶρθη και μένα ἡ σειρά μου.

Κώστας. — Ἐ, φίλε, τί λές; δὲν εἶχα δίκιο; Βλέπεις πόσα ἰταλικά ἔχουμε;

Παυλῆς. — Μὰ τὴν ἀλήθεια σασιζῶ! Δὲν ξέρω τί νά πῶ! Μοῦ φαίνεται σὰ νᾶχρησ λίγὸ δίκιο.

Κώστας. — Λίγὸ δίκιο! καλέ, τί λές! νά εἶσαι βέβαιος πῶς ἔχω μεγάλο δίκιο. Κι δὲ σου φτάνει πού κάθε τόσο ανοιγοκλειοῦμε τὴν πόρτα: Τί θέλεις πῶς ἰταλικὸ ἀπὸ τὴν πόρτα;

Ἐγώ. — Μὲ συχωρεῖτε, κύριε, ἴσως εἶχα και γώ κάτι νά σὰς πῶ. Μοῦ φαίνεται πῶς μερικὲς λέξεις ἀπ' αὐτὲς πού γράψατε ἔρχονται ἀπ' τὰ λατινικά, κι ὄχι ἀπ' τὰ ἰταλικά.

Κώστας. — Ἄπ' τὰ λατινικά! Αὐτὸ μοῦ φαίνεται ἀστέιο, πρώτη φορὰ πού τόκούω. Τί ἀπόδειξη θὰ μοῦ δώσετε νά τὸ πιστέψω;

Ἐγώ. — Νά σὰς πῶ τὴν ἀλήθεια, ἡ σοφία μου εἶναι πολὺ μικρὴ, μὰ ἔτυχε φέτος, νά διαβάσω κάτι γλωσσολογικά βιβλία κ' εἶχε μέσα ἴσια ἴσια ὅλες αὐτὲς τις λέξεις.

Παυλῆς. — Πολὺ θὰ μοῦ ἄρεζε νὰ μάθω καὶ σὲ τί βιβλία τις ἤβρατε· τί τάχατις; θὰ μᾶς πῆτε τώρα ποῦ ἔχουμε τὴν πόρτα καὶ τὴ στράτα στὴ γλῶσσά μας τόσα χρόνια; δὲν εἶναι δυνατό, γιὰτὶ ἂν ἔρχονται σὰν ποῦ λέτε ἀπ' τὰ λατινικά, πρέπει νὰ τὰ πῆραμε ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ εἴταν ἀκόμη οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ποῦ δὲν ὑπαρχε ἀκόμη ἰταλικὴ φιλολογία· μ' ἄλλα λόγια, πρέπει νὰ τὰ μάθουμε ἀπ' τοὺς Λατίνους προτοῦ νὰ τὰ μάθουν οἱ Ἴταλοὶ ἀπ' τοὺς προγόνους τους· πῶς γίνεται τέτοιο πρᾶμα;

Ἐγώ. — Καὶ γιὰτί δὲ γίνεται; Ἄποσεῖτε μὲ τὰ σωστά σας; Θὰ ξέρετε βέβαια πῶς ἔχουμε καὶ τόσες ἄλλες λέξεις παρμένες ἀπ' τοὺς Λατίνους, ποῦ τις συνειθίζουμε κοντεύουν τώρα χίλια ὀχτακόσια χρόνια καὶ παραπάνω. Κρίμα ποῦ δὲν ἔφερα τὸ σημειωματάρι μου, γιὰ νὰ σᾶς δείξω κάθε ἀναφορὰ καὶ κάθε παραπομπή, σὰν ποῦ λὲν οἱ δασκάλου. Σταθῆτε ὅμως νὰ θυμηθῶ μερικὲς· ὁ Ἰούλιος Πολυδεύκης, ποῦ πέθανε στὸν πρῶτο αἰῶνα μ. Χ., γινώριζε τὴ λέξη *σκάλια*, ποῦ τὴν καταφρονούμε ἡμεῖς σήμερα, καὶ τὴν ἔβαλε μάλιστα μέσα στὸ *Όνομαστικόν* του. Τὸ σίτι, τί ἀνάγκη νὰ σᾶς τὸ πῶ; Τόχει, ἀπὸ τὰ 420, ὁ Παλλάδιος ὁ ἐπίσκοπος Ἐλενουπόλεως, ὁ φίλος τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ δὲ θὰ ξεχάσατε ποῦ τὸ σίτι ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ λατινικὸ ἐκεῖνο τὸ *hospitium*· ἔχει μάλιστα καὶ πολὺ ὁμορφὴ σημασία, γιὰτὶ θὰ πῆ ποῦ σᾶς καλοδέχεται, σᾶς φιλοξενεῖ· τέτοιο νόημα εἶχε πρῶτα τὸ *hospitium*. Νὰ σᾶς ἀραδιάσω κι ἄλλα κάμποσα. Ἡ *manica* ἢ λατινικὴ, τὰ χυδαῖα αὐτὰ τὰ *μανίκια*, ποῦ θέλουμε τώρα νὰ τὰ κάνουμε *χειρίδας*, τὰ ξέρει ὁ Ἰωάννης ὁ Λύδος, ποῦ πέθανε στὰ 527, στοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸν καιρὸ· ὁ ἴδιος αὐτὸς ὁ Λύδος ἔχει καὶ τὴ λέξη *βίσεχτος*, *bisextus*, ποῦ ἔγινε σήμερα *βίσεχτος*, σὰν ποῦ λέει τὸ τραγοῦδι :

Μὰ ῥεν ὁ χρόνος βίσεχτος, τὰ ῥτε μεγάλη πείνα.

Κώστας. — Μιὰ στιγμὴ, παρακαλῶ! Τώρα θὰ σᾶς σταματήσω. Καὶ πῶς μπορεῖ *bisextus* νὰ γίνῃ *βίσεχτος*;

Ἐγώ. — Πολὺ ὠραία! Θὰ παρατηρήσατε ποῦ στὴ γλῶσσα μας δὲν ἔχουμε ποτέ τρία σύμφωνα μὲ τὴ σειρά...

Κώστας. — Ἀμὲ τὸ *στρώμα*, τὸ *στρώτιω* καὶ τόσα ἄλλα τί τὰ κάνετε;

Ἐγώ. — Ἀφήστε με νὰ τελειώσω, καὶ θὰ τὸ καταλάβουμε ἀμέσως. Τρία σύμφωνα, σᾶς εἶπα, ὅταν τὸ τρίτο δὲν εἶναι μῆτε λ, μῆτε ο· τὸ σ, π, χ, μῆτε ἡ ἀρχαία γλῶσσα μῆτε ἡ δική μας δὲν τὸ θέλει ἀναμεταξὺ σὲ δυὸ σύμφωνα. Ἔτσι τὸ φέραμε *βίσεχτος*, ἀντὶ *βίσεκτος*, ποῦ δὲ θὰ εἴταν ἑλληνικόν. Κ' ἔτσι πάντοτε τὰ σιάξαμε ἀπ' ὅπου κι ἂν ἀρπάξαμε δυὸ λόγια, γιὰτὶ κι ὅταν πῆραμε μιὰ λέξη ἀπ' τοὺς Τούρκους, τὴν

ταιριάξαμε ἀμέσως μὲ τοὺς νόμους τοὺς ἑλληνικούς καὶ μὲ τὴ φωνολογία τὴ δική μας: μπαξίσι, μπεζής, μπαξές, καϊζής, μενεξές· βάλαμε κ καὶ σ ἐκεῖ ποῦ λέει ὁ Τούρκος *μπαχτσές*, μὲ τὰ τρία του τὰ σύμφωνα. Μάλιστα, ἀφοῦ χάθηκε τὸ τ κι ἀπόμειναν πλάγι πλάγι τὸ χ καὶ τὸ σ, ξεφύτρωσε τὸ ξ, δηλαδὴ κ καὶ σ, γιὰτὶ στὴ γλῶσσα μας δὲν μπορεῖ νάχουμε χ καὶ σ κοντὰ τὸ ἓνα στ' ἄλλο· μὲ τὸν ἴδιο τρόπο κ' οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ἔξω ἀντὶ νὰ τὸ ποῦν ἔχσω, ποῦ εἴταν τὸ ταχτικόν, ἀφοῦ εἶχανε χ στὸν ἐνεστώτα. Μὲ τέτοιο σύστημα ἔγιναν καὶ τὰ τούρκικα ἑλληνικά, ἀφοῦ ἀκολοῦθησαν ἑλληνικὸ κανόν· σὰ λέμε μπαξές, μιλοῦμε σὰν τοὺς ἀρχαίους.

Κώστας. — Ἄν εἶναι ὅμως ἔτσι, κ' ἔτσι φαίνεται πῶς εἶναι, τί πρέπει νὰ τοὺς κάνουμε ἐκείνους ποῦ ἔγραψαν καὶ ποῦ γράφουνε κάθε ὥρα πῶς τὰ τούρκικα *διέφθειραν* τὴ γλῶσσα μας καὶ ποῦ ὅλα σὲ μᾶς εἶνε *παραφθορὰ* καὶ *δουλεία*;

Ἐγώ. — Ἀλήθεια, πολὺ μᾶς ἀδίκησαν, κι ἀκόμη μᾶς ἀδικοῦνε. Μᾶς κάμανε μεγάλο κακὸ στὴν Εὐρώπη, καὶ στὴν Ἑλλάδα ἔχι λιγώτερο, γιὰτὶ αὐτὰ εἶναι ποῦ μᾶς ἐμποδίσανε νὰ μελετήσουμε τὴ γλῶσσα μας μὲ τὰ σωστά μας. Ἐβίταν φυσικὸ νὰ ποῦν τέτοια λόγια, ἀφοῦ ποτέ τους δὲν ξέτασαν τὸ ζήτημα ὅπως ἔπρεπε νὰ τὸ ξετάσουν· τώρα ὅμως ἡμεῖς δὲν πρέπει πιά νὰ τοὺς ἀκούμε μῆτε νὰ τοὺς πιστεύουμε. Ἴσως ἴσως ἀπὸ τις ξένες λέξεις φαίνεται θεοφάνερα ἡ ἀθαρασία τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς.

Κώστας. — Ἔτσι βλέπω.

Ἐγώ. — Κ' ἔτσι εἶναι. Πρέπει μάλιστα νὰ παραπονεθοῦν οἱ Τούρκοι, ποῦ ἡμεῖς *διεφθείραμε* τὰ τούρκικα, ἀφοῦ εἶπαμε *μπαξέ* τὴν *bakhtché* καὶ τοὺς χαλάσαμε τὴ γλῶσσα τους. Κ' εἶναι πάντοτε τὸ ἴδιο, γιὰτὶ πάντα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀλλάζουμε τοὺς ξένους τύπους καὶ τοὺς κάνουμε τοῦ γούστου μας. Θᾶξίξε ὁ κόπος νὰ πιάση κανεὶς ἐν συνάξει ὅσα τούρκικα ἔχουμε στὴ γλῶσσα μας—θὰ εἶναι καμιά διακοσαριά λέξεις—νὰ τὰ σπουδάση κι ἀπὸ κεῖ νὰ μάθῃ τοὺς νόμους τῆς σημερινῆς μας προφορᾶς, τῆς ἑλληνικῆς φωνολογίας, γιὰτὶ φωνολογία καὶ προφορὰ τὸ ἴδιο θὰ πῆ.

Παυλῆς. — Πῶς τὸ λέτε αὐτό;

Ἐγώ. — Ναί! Ἀπὸ κεῖ θὰ ξεδιαλύσετε τοὺς ἀληθινούς, τοὺς ἱστορικοὺς νόμους τῆς γραμματικῆς μας. Καὶ μπορῶ νὰ σᾶς τὸ δείξω ἀπὸ πολλὰ παραδείγματα. Τις ξένες λέξεις τις ταιριάξαμε πάντα μὲ τὴν προφορὰ τὴ δική μας.

Κώστας. — Φορῶ νὰ μάθω πῶς.

Ἐγώ. — Ἀμέσως νὰ τὸ δῆτε. Ξέρετε πῶς σήμερα δὲν μπορεῖ νάχουμε πλάγι πλάγι π καὶ τ, κ καὶ τ, λέμε *χτενὶ* καὶ *φτωρός*· στὴν παράδοση μάλιστα, καὶ στὰ σχολεῖα καὶ στὸ Πανεπιστήμιο, ὅταν εἶναι *Φιλοκτήτης*, κι ὁ δάσκαλος ὁ ἴ-

διος λέει *Φιλοκτήτης* άμα δέν προσέχει. Άκουσα μάλιστα ένα φίλο μου, πού μιλούσε γαλλικά, κ' έλεγε μια μέρα *petit*, δηλαδή *r'tit*, σάν πού τὸ συνειθίζουν ἐδῶ, ἄξιαφρα νὰ τὸ προφέρῃ *f'tit*, σὰ νὰ μιλούσε ῥωμαϊκά. Αὐτὰ τὰ τρία, τὸ κ, τὸ τ καὶ τὸ π δέν ἀγαπιούνται καὶ δέν κάνουνε χωριό. Μᾶζι ποτὲ δὲ θὰ τὰ παντήσης. Εἶναι τόσο φυσικός, τόσο γενικός νόμος πού ἂν τύχαινε νά-χουμε στὴ γλῶσσα μας π καὶ κ συντροφικά, θὰ τἀλλάζαμε καὶ θὰ τὸ κάναμε καὶ κείνο φκ. Θὰ εἶταν καὶ πολὺ νόστιμο νὰ βρίσκαμε πούπετα κανένα τέτοιο ταίρι, γιὰ νὰ φανῆ πῶς εἶναι ἀλήθεια νόμος. Τὸ κακὸ εἶναι πού δέν ἔχουμε καὶ κανένα ἀρχαῖο πκ νὰ μᾶς τὸ δείξῃ.

Κώστας. — Πῶς τὸ ξέρουμε τότε, πῶς θἀλλάξῃ καὶ τοῦτο;

Ἐγώ. — Τὸ ξέρουμε ἀπ' τὰ τούρκικα! Ἄς πάρουμε καμιά πρόστυχη λέξη, γιατί ἐκεῖ δασκαλισμοὺς πολλοὺς δέν ἔχει, κ' ἔτσι καταλαβαίνουμε τὸν κανόνα πού σὰς εἶπα. Οἱ Τούρκοι λένε *tcharghyn*, κὶ ἂν οἱ Τούρκοι χαλοῦσαν τὴ γλῶσσα μας, σάν πού τὸ νομίζουνε μερικοὶ καὶ τὸ φωνάζουν, ἔπρεπε καὶ μεῖς νὰ ταφήσουμε τσαπκίνης καὶ νὰ καταπατήσουμε τὸν ἐλληνικὸ νόμο πού θέλει νὰ λέμε *φτωρός, γτέκι καὶ Φιλοκτήτης*.

Κώστας. — Ὁ λαὸς ὅμως στὴν Πόλη δὲ λέει ποτὲ τσαπκίνης.

Ἐγώ. — Δέν τὸ λέει, γιατί ξέρει καλὰ τὴ γραμμικὴ του καὶ δέν μπορεῖ νὰ κάμῃ λάθος. Θὰ σὰς τὸ πῆ πρῶτα πρῶτα *τσαπκίνης*, κ' ἔτσι τὸ διορθώνει λιγάκι. Ὑστερα ὅμως τἀλλάζει κὶ αὐτὸ καὶ τὸ κάνει ἀκόμη πὺ ῥωμαϊκό.

Παυλῆς. — Ἀλήθεια! Οἱ περισσότεροὶ λένε *τσαπκίνης*.

Ἐγώ. — Καὶ μεῖς δίκιο Ἡ γλῶσσα μας δέν ἔχει πολλὰ πχ κοντὰ τὸ ἓνα στᾶλλο· κάλλια μᾶς ἀρέσει τὸ χπ· τὸ αὐτὶ μας εἶναι πὺ συνειθισμένο νὰ τἀκούῃ κ' ἔτσι τὸ φτειάνουμε καὶ τοῦτο καὶ τὸ κάνουμε τσαπκίνης. Παντοῦ καὶ σ' ὅλα θὰ ἐφαρμόσουμε ἐλληνικὸ νόμο κ' ἐλληνικὴ γραμμικὴ.

Παυλῆς. — Εἶστε ἀλήθεια τσαπκινάκης. πού μᾶς τὰ γυρίζετε μεῖς τέτοιο τρόπο, καὶ δὲ θὰ εἶναι πὺ δυνατό μῆτε σ' αὐτοὺς τοὺς δασκάλους νὰ μᾶς ποῦν τώρα τὸ ἐναντίο.

Ἐγώ. — Λίγη προσοχή, λίγη γλωσσολογία, καὶ τὰ βλέπει κανεὶς ὅλα φανερά. Ἐτσι καὶ μένα ζύπνησε ὁ νοῦς μου.

Κώστας. — Πήραμε τὸ στρατὶ στρατὶ, ἀλλάξῃ ἢ ὁμιλία σάν τὴν τούρκικη προσφορά, καὶ μοῦ φαίνεται πῶς τὸ κάνατε ἐπιτήδες γιὰ νὰ ξεχάσουμε τὴ *στράτα*· δέν καταφέρατε ἀκόμη νὰ μᾶς τὸ βγάλετε λατινικό.

Ἐγώ. — Εἶναι πολὺ εὐκολο· ὁ Λεόντιος, ὁ ἐπίσκοπος Νεαπόλεως τῆς Κύπρου, πού ζοῦσε στὰ 600, γνώριζε τὴ *στράτα*: «Μὴ δείρης τὰ

παιδιά, τὰ φίλῳ, ὅτι μακρὰν στοάταν ἔχουσιν ἀπελθεῖν.» Μπορεῖτε νὰ τὰ δῆτε στὴν Ἑλληνικὴ Πατρολογία τοῦ Migne, τ. 93, σ. 1717. Μὰ καὶ νὰ μὴν εἶτανε στὸ βιβλίον του, δε θὰ πείραζε· ἀμέσως φαίνεται πῶς εἶναι λατινικό, ἀφοῦ τὸ λέμε μεῖς τ σάν τοὺς Λατίνους, *strata*, κὶ ὄχι μεῖς d ἢ vt σάν τοὺς Ἰταλοὺς, *strada*.

Κώστας. — Ὅσα μᾶς λέτε ὠραῖα καὶ λαμπρά. Ἐγὼ καὶ γὼ σκοπὸ νὰ κοιτάξω αὐτὰ τὰ βιβλία. Μὰ, σὰς παρακαλῶ, τώρα τί θὰ μᾶς πῆτε γιὰ τὴν πόρτα καὶ γιὰ τὴ *βάρκα*· τὴν πόρτα σὰ νὰ τὴν ξεχάσατε. Φαίνεται πῶς ὅτι κὶ ἂν κάνετε, δέν μπορεῖτε νὰ τῆς βρῆτε Λατίνους προγόνους. Εἶμαι βέβαιος, πῶς μᾶς ἔρχονται καὶ τὰ δυὸ ἀπ' τὰ ἰταλικά. Δέν εἶναι δυνατό νὰ γελάστηκα σὲ τέτοιο βαθμὸ, καὶ νὰ μὴ μοῦ τύχη καμιά ἰταλικὴ λέξη.

Ἐγώ. — Εἶστε ἀλήθεια κακότυχος, γιατί κ' ἡ πόρτα δέν εἶναι ἰταλικὴ. Εἶναι λατινικὴ· μάλιστα φαίνεται πού στὰ παλιὰ τὰ χρόνια οἱ δασκάλοι δὲ φοβούτανε αὐτὴ τὴ λέξη καὶ δὲ γύρουσαν καὶ καλὰ νὰ μᾶς τὴν ποῦνε θύρα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος αὐτὸς ὁ Λεόντιος τῆς Νεαπόλεως μιλεῖ γιὰ μιὰ πόρτα «*ὅπου πλησίον ἐστὶ τὸ σχολεῖον τῶν παιδίων.*»

Κώστας. — Ἡσύχασα τώρα! Καλὰ πού μοῦ τὸ εἶπατε καὶ τοῦτο. Ἄφοῦ εἶναι ἡ πόρτα τόσο παλιά, δὲ θὰ ντρέπομαι πὺ μῆτε σάν τὴν ἀνοίγω μῆτε σάν τὴν σφαλῶ. Νὰ σὰς πῶ ὅμως τὴν ἀλήθεια, δὲ μοῦ ἔρχεται νὰ πάρω *βάρκα*· ὁ *λέμβος* μοιάζει πολὺ πὺ ὄμορφος, γιατί ἡ *βάρκα* πὺ εἶναι φανερά ἰταλικὴ καὶ δὲ θὰ μοῦ πῆτε τὸ ἐναντίο.

Ἐγώ. — Πολὺ λυποῦμαι πού σὰς ἐναντιώνουμαι κάθε στιγμὴ. Μὰ καὶ τὴ *βάρκα* μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴ χαρίσω στοὺς Ἰταλοὺς, ἀφοῦ στὴν Πόλη στὰ *Ξαχόσια* καὶ τόσα γνώριζαν τὶς *βάρκες* καὶ τὶς ἔλεγαν ἔτσι· βλέπετε μάλιστα πού ἡ *βάρκα* εἶναι πολὺ πὺ ἀρχαία ἀπὸ τὸν *λέμβον*, ἀφοῦ τὸν *λέμβον* τώρα μόλις τὸν ἔφτιαξε ὁ κ. Κόντος. Κάτι ἤξερε κὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Λύδης πού μᾶς τὸ λέει: «Ὡς εἰσὶν ἔτι καὶ νῦν πορθμίδες τρεῖς τῆ ἀρχῇ πρὸς τὰς ἀντιπύρρους διαπεραιώσεις ἐκ τῆς Βασιλίδος ἐπὶ τὰς γείτονας ἡπείρους· *βάρκας* αὐτὰς ἐκάλεσαν οἱ *παλαιότεροι.*» Ὅταν ἤθελε κανεὶς λοιπὸν νὰ πάῃ στὸ Φανάρι, ἔπαιρνε *βάρκα* κὶ ὄχι *λέμβον*. Σὲ κείνα τὰ χρόνια, κ' ἡ *Θεοδώρα* ἔλεγε *βάρκα*. Νὰ δῆτε μάλιστα τί νόστιμη ἱστορία πού τὴν ἔχει αὐτὴ ἡ λέξη.

Κώστας. — Προσμένω νὰ τἀκούσω, γιατί ὡς τώρα δέν εἶδα νὰ εἶναι λατινικὴ.

Ἐγώ. — Στὴν ἴδια ἐποχῇ, δηλαδή στὰ 600 καὶ τόσα, εἶχαν οἱ Λατῖνοι τὴ λέξη *barca*· φαίνεται ὅμως πῶς δέν εἶναι ἀπ' τὶς ἀρχαῖες τὶς λατινικὲς. Οἱ σοφοὶ γλωσσολόγοι, καὶ μέσα σ' αὐ-

τοὺς κι ὁ μεγάλος ὁ Diez, λένε πῶς ὁ παλιὸς ὁ τύπος εἶταν *barica* καὶ πῶς ἴσως τὴν *barica* τὴν πῆραν πάλι οἱ Λατίνοι ἀπὸ μᾶς, ποὺ εἶχαμε πρῶτα τὴ λέξη βάρικ· «ἀπικνέεται ἐς ἐκάστην πόλιν βάρικ ἐκ τῆς Προσωπίτιδος καλεσμένης νήσου», λέει ὁ Ἡρόδοτος. Μὲ τὸν καιρὸ, ἡ *barica* ἔγινε *barca* κι ἀπὸ κεῖ τὴν πῆραν οἱ Ἴταλοί· οἱ Γάλλοι ὅμως τῶκαμαν *barge* καὶ κατόπι δανεῖστηκαν ἀπ' τοὺς Ἴταλοὺς τὴν *barca* καὶ τὴν ἔχουνε σήμερα *barque*, ποὺ δὲν εἶναι καθαρὸ γαλλικὴ· μὰ κανέναν Γάλλο ὡς τώρα δὲ συλλογίστηκε νὰλλάξῃ τὴ λέξη καὶ νὰ τὴν κάμῃ *lembe* ἢ *barice*.

Κώστας. — Καημένε μου Παυλῆ, τοῦ κάκου κόπιασα καὶ τοῦ κάκου μαλλώσαμε! Πᾶν τὰ ἰταλικά μου, ποὺ στὰ εἶχα σημειωμένα τόσο λαμπρὰ ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ χαρτάκι.

Παυλῆς. — Πρέπει νὰ δοῦμε καὶ τᾶλλα. Δὲ μᾶς τὰ δείχνεις;

Κώστας. — Καὶ βέβαια. Μὰ ποῦ τολμῶ τώρα; Μπορεῖ ἄξαφνα νὰ μᾶς τὰ βγάλῃ καὶ κι νέζικα. Ἄκουω κάθε τόσο νὰ λὲν οἱ Ἴταλοὶ *palazzo*, *principe*, *camara*. Νομίζω καὶ γὼ πῶς τὸ δικό μας τὸ *παλάτι*, ἔ *πρίγκηπας* κ' ἡ *κάμαρα* ἔχουν πατρίδα τὴν Ἰταλία.

Ἐγώ. — Τὴν Ἰταλία, ναί! Μὰ προτοῦ νὰ γίνῃ Ἰταλία, γιατί καὶ τοῦτα εἶναι λατινικά. Οἱ Βυζαντινοὶ κάθε τόσο ἔλεγαν *παλάτι* ἢ *πρίγκηπας* ἀπ' τὰ 200 καὶ πέρα ζῆ καὶ βασιλεύει. Ἡ *κάμαρα* πιά, κι ὁ τόνος σᾶς τὸ φανερώνει πῶς ἢ ἀρχαία μας ἢ *κάμαρα* ἔκαμε πρῶτα ταξίδι στὴ Ῥώμη κι ἀπὸ κεῖ ξαναγύρισε στὴν Ἑλλάδα. Μὰ νὰ σᾶς πῶ κι ἄλλο ἓνα; Νὰ δῆτε τί περιέργο ποῦ εἶναι! Πολλὲς λέξεις ποῦ τις πήραμε ἀπ' τοὺς Ῥωμαίους, τις ἔχουμε ἀπὸ κεῖνα τὰ χρόνια χωρὶς νὰλλάξουμε τὴν προφορὰ τους· οἱ Ἴταλοὶ τις πῆραν καὶ κείνοι ἀπ' τοὺς Ῥωμαίους, μὰ τις ἄλλαξαν πολὺ περισσότερο ἀπὸ μᾶς. Δὲ θυμᾶστε τὸν ὠραῖο στίχο τοῦ Δάντε, ποὺ λέει ἡ Βεατρίκη στὸ Βεργίλιο·

«Venni quaggiù dal mio beato scanno,
«Fidandomi nel tuo parlare onesto.
«Ch' onora te, e quei eh' udito l' hanno»;

Τὸ *scanno* αὐτὸ τοῦ Δάντε εἶναι τὸ λατινικὸ τὸ *scamnum*, ποῦ τὸ φυλάξαμε ἐμεῖς καὶ τῶχομε πάντα *σκαινί*, μὲ μν σὺν τοὺς Λατίνους κι ὄχι μὲ μν σὺν τοὺς Ἴταλοὺς.

Παυλῆς. — Τί τὸ λοιπόν; πὺ ἀρχαία γλῶσσα μιλοῦμε σήμερα ἐμεῖς ἀπ' τοῦ Δάντε τὴ γλῶσσα;

Ἐγώ. — Ἐτσι εἶναι. Ἄχ! πόσα ἄλλα ἤθελα νὰ σᾶς ἀραδιάσω, ἂν εἶχα τὴ μάθηση καὶ τὰ μέσα! Δὲν ξέρω πολλά· τώρα ἄρχησα καὶ γὼ νὰ σπουδάζω· μὰ εἶναι τόσα ἄλλα ποῦ τὰ νομί-

ζουμε πρόστυχα καὶ ξένα καὶ τᾶχομε στὴ γλῶσσα μας χρόνια κ' αἰῶνες. Ἄλλοι θὰ σᾶς τὰ θησαυρίσουν καμιά μέρα· θὰ μᾶς δείξουν καὶ θὰ μᾶς ἀποδείξουν ποῦ ἢ *βοῦλλα*, ἢ *πέππα*, τὸ *παρνί*, τὸ *μοῦστο*, καὶ τὸ *ροῦστο* μᾶς ἔρχονται ἀπ' τὴ Ῥώμη. Καὶ σ' αὐτὰ τὰ δυὸ βαστάξαμε τὸ *ου* τὸ λατινικὸ ποῦ δὲν τῶχομε πιά τὰ ἰταλικά *gosto* καὶ *mosto*. Καὶ πόσα ἄλλα! Ἡ *ruga* ἢ λατινικὴ ἔγινε *rue* γαλλικὰ· ἐμεῖς τὴ λέμε πάντα *ροῦγα* σὲ μεοικὰ χωριά, ἀπάνω κάτω σὺν τοὺς Λατίνους. Θέλετε καὶ περισσότερα; Τὸ *βιδέλλο*, ἢ *ρόδα* κ' ἡ *βίδα* εἶναι κι αὐτὰ λατινικά. Νὰ σᾶς πῶ καὶ μερικά νὰ γελάσετε· τὰ *τοῦβλα* καὶ τὰ *μαρούλια* μᾶς τᾶδωσαν κι αὐτὰ οἱ Ῥωμαῖοι! Καὶ δὲ σᾶς μίλησα γιὰ τὴ *φαμελιά*, τὴ λατινικὴ τὴ *familia* ποὺ βρίσκεται στὴ γλῶσσά μας ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀπ' τὰ 600 κ' ἴσως ἀκόμη ἀρχήτερα. Πολλοὶ θαρροῦνε πῶς εἶναι κ' ἡ *φαμελιά* μας ἰταλικὴ καὶ δὲν κοιτάζουν πῶς ὁ τόνος δὲν εἶναι ὁ ἴδιος, ἀφοῦ τὸ λὲν οἱ Ἴταλοὶ *famiglia*.

Κώστας. — Φτάνει, φτάνει, μὴ μοῦ λέτε τίποτε πιά! Ἄς ποῦμε πῶς ἔχετε δίκιο. Μὰ τι μ' αὐτό; Θέλετε τάχατις νὰ πιστέψουμε πῶς δὲ βρίσκεται καὶ καμμιά ἰταλικὴ λέξη στὴ γλῶσσα μας.

Ἐγώ. — Πῶς; Βέβαια, ἔχομε καὶ τέτοιες, π. χ. *μαρμπέρης*, *τσιγάρο*, καὶ μάλιστα *μπράτσο*.

Παυλῆς. — Καλά! Μὰ ἔρχομαι ἐγὼ τώρα καὶ σᾶς λέω· ὄχι, εἶναι λατινικὲς! Τί θὰ μοῦ ἀπαντήσετε; Ἀπὸ ποῦ ξέρετε πῶς εἶναι ἰταλικὲς; Πῶς τις ξεχωρίζετε; Ἐδῶ σᾶς θέλω.

Ἐγώ. — Μπᾶ! εἶναι πολὺ εὐκόλο, καὶ μποροῦμε λαμπρὰ νὰ διακρίνομε στὴ γλῶσσά μας τὰ λατινικά ἀπ' τὰ ἰταλικά. Νὰ δῆτε μάλιστα τί πολύτιμες ποῦ εἶναι οἱ ἰταλικὲς λέξεις καὶ πόσα θὰ μᾶς μάθουν. Ἄμα ἀκούσετε νὰ λέμε *κε ἢ κι*, *τε ἢ τι*, *εἰ καὶ* ποῦ γράφουν ἢ Ῥωμαῖοι *ce ἢ ei*, *te ἢ ti*, ἀμέσως βλέπετε πῶς τὰ δικὰ μας εἶναι παρμένα ἀπ' τοὺς Ῥωμαίους, γιατί ἐμεῖς βαστάξαμε τὴν ἀρχαία προφορὰ τὴ λατινικὴ καὶ δὲν τὰ κάμαμε σὺν τοὺς Ἴταλοὺς *τσε* καὶ *τσι*· ὁ Ἴταλὸς θὰ σᾶς πῆ *ospizio*, ἐμεῖς τῶχομε πάντα *σπίτι*, σὺν τοὺς Ῥωμαίους, ποῦ τῶλεσαν *τ* κι ὄχι *τσ*. Ὁ Ἴταλὸς λέει *cella* κι ὁ Γάλλος *cellule*· ἐμεῖς ὅμως τῶχομε πάντα *κελλί* καὶ *κελλάρι* σὺν τοὺς Ῥωμαίους, ποῦ τῶλεσαν *κ* κι ὄχι *τσ* σὺν τοὺς Ἴταλοὺς τώρα. Μάλιστα καὶ τὴν *candela* τὴ λατινικὴ στὴ Γαλλία σήμερα ὅλος ὁ κόσμος τὴν ξέρει· *chandelle*· ἐμεῖς τὴ συνειθίζουμε πάντα *καυτήλα*.

Κώστας. — Τί περιέργο πᾶμα! Ἐχομε πὺ ἀρχαία λατινικὴ προφορὰ ἀπ' τοὺς Ἴταλοὺς κι ἀπ' τοὺς Γάλλους;

Ἐπεταὶ τὸ τέλος

ΜΙΚΡΟΓΙΑΝΝΗΣ